

В. Погребенник, докт. філол. наук

Інонаціональні мотиви поезії Тараса Шевченка (1837 – 1845 роки)

Романтична доба українського письменства показова самобутнім продовженням іще ренесансної та барокової відкритості до інших світів чи етносів, загальнолюдського базового культурного фонду (Біблія, античність) та спробами їх художнього "олітературення". Можна припустити, що вершинні твори Тараса Шевченка виконали свого роду компенсаторну функцію мінімалізації втрат від розриву культурного коду відкритості, здійсненого силоміць чужою державою.

Асиміляційне опрацювання інонаціональних мотивів "сприймаючими" їх літературами чи митцями є взаємодією між двома еластичними підсистемами, що формуються, літературною перцепцією. В випадку творчості Тараса Шевченка сприймаюча "матриця" неординарна нативістською прив'язаністю до України й рідного народу, поєднаною з ідеалом усесвітньої спільності вселюдства й наднаціональної місії українства засвітити "світ правди".

Ідейна й естетична неповторність лірики й ліро-епосу Т. Шевченка якраз і виявляється в мистецькій розбудові традиції осмислення історичних контактів різних етносів і держав, ствердженні української національної тожсамості на противагу великодержавницькій концепції народів Російської імперії як буцімто "сынов отчизны общей", у будіванні порозуміння між етносами і традиціями. "Світовими" акордами Шевченко утвердив необхідність антигерметичного дискурсу рідної словесності, плідність актуалізаційних зв'язків літературних прототипів різних народів і культур із образним світом національної культури. До речі, й у спадщині

інших мистиків-візіонерів і месіаністів Пантелеймона Куліша й Миколи Костомарова також спостерігається мистецька транспозиція інонаціональних первнів (першочергово слов'янських), їх прикладання до рідного ґрунту.

Гайдамацький онук Тарас уперше в "Вільно, городі преславнім..." на власні очі побачив гідність народу в боротьбі за волю, й так сталася його "ініціація кшатрія" (Олександр Хоменко). Молодим адептом романтизму й кращим учнем Карла Брюллова він уже в "Кобзарі" прилучився до осмислення історії Речі Посполитої – держави поляків, литвинів, але й українського козацького народу – та реалій її зовнішньополітичного життя. Як і у кобзарських давніх думках, які поет надзвичайно високо поцінував, у "Тарасовій ночі" й "Івані Підкові" ще в кінці 30-х років започатковано два "блоки" ліро-епіки Шевченка – боротьби козаків проти "ляхів" і могутньої Порти. Тема змагань за волю і походів українців у "Кобзарі" – доказ слави історії України, підтвердження думки мадам де Сталь: воля давніша за деспотію.

Походячи не так із наукових студій, як із образної уяви, художня вибухова ретроспектива поеми "Тарасова ніч" концептуально зумовлена ставленням автора до минулого України, коли "москалі, орда, ляхи Бились з козаками". Зокрема, оцінкою повстання Тараса Федоровича (1630), але не як провінційної реbelieї на "кресах" Польщі. За баталією військ Трясила й гетьмана С. Конецпольського стоїть свідомість лицарського народу, який не забажав змиритися зі становищем раба, в яке потрапив. Героїка минулого служить у поемі формою адресації до свідомості козацьких нащадків, викликом колоніальному стану, в якому віра батьків "запродана жидам". Уціляючи словом у больові вузли часу, Шевченко не так відтворював автентичний образ стоптаної ляхами України, втривалював збройну переяславську перемогу над "ляшками-панками", як витворював високий міф про незабутність гетьманщини у волелюбного краї од "Лиману до Трубайла". "Тарасова ніч" – початковий момент розбудови польсько-української теми, продовженої в "Гайдамаках", "Никите Гайдає", "Швачці", програмному і центральному в цьому плані посланні "Полякам" та вірші "Буває, в неволі іноді згадаю...". Макротекстуальний рівень теми, реалізованої у цих творах, свідчить: Шевченко, спраглий братерства й рівноправності людей і націй, бачив ворогування поляків із українцями результатом немудрої політики Речі Посполитої після Берестейської унії.

Романтичне імаґинативне мислення Шевченка засновувалося на двох "міфопохідних та міфогенних джерелах: українського фольклору й Біблії" [3, 163]. Це не могло не позначитися, наприклад, на відтворенні духу минулої епохи козацьких визвольних походів на турка. В поемах "Іван Підкова" й "Гамалія" ключовим первнем стало розкриття лицарського завзяття чубатих переможців Синопу і Царграду (інший, трагічний, вислід морської виправи в "турецькую землю агарянську" подала дума

Степана в поемі "Сліпий"). У "Гамалії" поет, обізнаний із історією Чорномор'я і Середземномор'я, вільно послугується як рівнозначними атрибуціями-топосами "Босфор" і "Дарданелли", "Візантія" (у козацькій пісні фігурує "той бік" турецький), "Скутар" і "Галата".

Заміна блискучої Порти найменуванням попередньої – християнської – цивілізації й імперії показує конвенційність таких характеристик у добу романтизму. Не прагнучи до точності реалій інших світів, митець дбав насамперед про репрезентативність національного *pointe of view* на історію з її яскравими сторінками буяння духу в сутичках із "бусурманами" турками і татарами: на перебіг морських виправ, небезкровного визвольного чину, здобуття трофеїв і втривалення "ройового" модусу звитяжництва "Будем жити, вино пити, // Яничара бити, // А курені килимами, // Оксамитом крити" [5, 202].

Російська парадигма інонаціональної образності Т. Шевченка, також виразно означена з кінця 30-х років, відповідно до історичних обставин більшою мірою, ніж ув історію, закорінена "Кобзарем" у рефлексію над сучасністю. "Чужа земля" Московщина і її "люде" – чужі, навіть ворожі (у посланні "До Основ'яненка") для кордоцентричної української ментальності та свідомості петербурзького ностальгуючого адресанта. На відміну від "ляхів" поет не розглядав навіть "москалів" як слов'ян. В поемі "Катерина" зіткнення ментальностей щиро довірливої української селянки та еґоїстичного хитрого російського офіцера-ловеласа (як і красунь "дидыч молодой" із поеми "Слепая", він на горі героїні теж привозить із Московщини "злые чары") підтекстуально набуло символічного плану долі України. Останнім бастионом непідпорядкованості "національного організму" (Я. Розумний) в поемі є село й старша генерація його мешканців, вірних традиціям, як батьки героїні.

Російський, польський і єврейський вектори інонаціональних образів поезії Шевченка сполучила епопейна поема "Гайдамаки". Її філософський вступ зглиблюється полемічними рядками, що моделюють "від супротивного" реакцію на твір із боку російських недоброзичливих критиків на кшталт В. Белінського. Вони, як і вся автократична дійсність Росії, чинили тиск у напрямку ідейно-тематичної й мовної переорієнтації українських митців на теми придворної "масової" літератури, на розчинення в загальноросійському морі замість плекання рідних і вільнолюбних мотивів, але Шевченко залишився незрадливо вірним батьківщині.

Візія Шевченка Польщі перед її трьома поділами включила у "Гайдамаках": знакові ситуації свавілля шляхетських магнатів-короленят, злочинів "ста конфедерацій" у краях Речі Посполитої (відповіддю на які став у поемі виступ коліїв); історично загалом достовірний "ранжир" королів, серед яких позитивно виділено "Степана" (Стефан Баторій) і Яна "Собієського", також "жвавого" Понятовського. Здрібніння

польського генотипу український геній у розділі "Конфедерати" пов'язав із розбишацьким свавіллям магнатів, аналогічним до того насилля, яке чинять конфедерати над Лейбою. (Те, що Лейба не тільки кривдник, а й жертва, говорить про відхід Шевченка від однозначності стереотипного малювання єврея та зображення його не тільки як утілення типових негативних рис єврейського шинкаря. До речі, пізніше Шевченко став "підписантом" – разом із Марком Вовчком, Костомаровим і М. Номисом – протестного листа проти антисемітських випадів часопису "Иллюстрация", листа водночас справедливого у критиці вужчих місць єврейської ментальності й поведінки). Ця картина – неначе постпозиція ідеї ланцюгового ширення в світі посіяного добра чи зла: адже у попередній сцені шинкар ображав людську гідність Яреми. Профанним при питті трунку звучить гасло "Єще Польща не згінела!". Нарешті, "Гайдамаки" не дають підстав для закидів в антисемітизмі, поскільки Шевченко поцінував єврейських персонажів за вчинками, а не за самим походженням, опоетизував як естет молоденьку й гарну "нехрищену" "як квіточку".

Одно слово, поетові суб'єктивне ставлення підлягало в його художній "імагології" тим характеристикам іонаціональних етнотипів, які дав їм український народ із кількавікової автопсії та свого історичного досвіду. Тож і виходить, що в "Гайдамаках" "ляхи скажені" катують Україну, в перервах упиваючись горілкою й красою дівчат, а "Іуди лічать гроші". Такі "рольові" дії визначені не "буквою" історичних джерел – їх надійних літератори тоді достатньо не мали, – а полемічним протистоянням із антигайдамацькою книжкою А. Скальковського, "духом" народної пам'яті про цих представників національних меншин. Тож саме такі дії спричинили фатальну дисгармонію в Польській державі, збурили всенародний, за автором, рух-відплату коліїв, у малюванні якого український поет перегукувався з творами польської романтичної літератури – "Вернигорою" М. Чайковського (існують підстави вважати "Гайдамаки" відгуком іще й на "Канівський замок" С. Гоцинського).

Зміна виідеалізованої Шевченком підставової злагоди українців і поляків доби Баторія (послання "Полякам") пригніченням нетитульних етносів стала, згідно не тільки з точкою зору Т. Шевченка, для держави катастрофічною. Тож слов'янофільським акордом "Гайдамаків" і посланням "Полякам" Шевченко відгукнувся на польські спроби, особливо активні перед повстаннями поляків у Росії, відновити колишню, буцімто ідеальну єдність народів, прищепити цю ідею суспільній свідомості, й цим посприяв легітимізації версії і в дальшій українській літературі ("До Б. С-го" П. Грабовського, менше "На Святоюрській горі" й "Ляхам" І. Франка). Шевченко-медіум між минулим і майбутнім та співець міжнаціональної злагоди та толеранції, хоч і віддав данину модній у літературі "романтиці жаху" (Д. Чижевський), проте не змінив рано віднайдених ідейних орієнтирів. У "Гупалівщині" він у ліричному

коментарі-ретроспекції ділиться щирим болем із того приводу, що "Старих слов'ян діти Впились кров'ю", винуватить у цім ксьондзів, єзуїтів. У "Приписах" до "Гайдамаків" Шевченко подав примітку: "До унії козаки з ляхами мирилися, і якби не єзуїти, то, може б, не різалися: єзуїт Посевін, легат папський, перший почав унію в Україні". Причому наступ поляків на релігійному полі в баченні поета призвів до національного пригнічення українців. Ці власні погляди, властиві й поетовому середовищу та часові, не цілком об'єктивні щодо значення унії в житті українського народу як свого роду захисту від тиску Московщини й загнивання "візантійсько-суздальського" православ'я. На жаль, політика Речі Посполитої посприяла скоріше дискредитації ідеї релігійно-національного зближення поляків і українців.

Нап'яття покари поляків од Києва до Умані екстрапольоване в фіктивну ситуацію страти Гонтою дітей-католиків, уведено задля підкреслення вірності героя присязі. Ідейний концентр експериментальної поеми, усвідомлення подій 1768 р. як обстоювання гайдамаками святої правди і волі вивершується осмисленням координатів міжнародних узаємин – аберативних суцх та ідеальних вимірянх. Мова про "Передмову" та звернення "Панове субскрибенти!". У цих часинах цілого Шевченко розкривається як критик синдрому "мікромалоросійської" меншевартості, набутої в Росії перекинчиками Кирпами-Гнучкошиєнками; як речник ідеалу слов'янського республіканізму і федералізму.

Для його виразу придався запозичений у поляків політичний концепт землі "од моря до моря", великої й навіки не розмежованої, сконтамінований із мальовничою емблемою рідної України – золотими ланами "жита-пшениці". Тож "Передмова" – свого роду інтродукція до слов'янофільської ідеологічності "Єретика". Ще І. Франко поставив ідею слов'янського єднання "Гайдамаків" у прямиий зв'язок із появою 1840-го року в "Отечественных записках" статті Я. Коллара "Про літературну взаємність між різними племенами та говірками слов'янської нації" (переклад І. Срезневського).

Період "трьох літ" спадкоємно підхопив і вибухово, в душі "романтичного націоналізму" (І. Франко), розбудував іонаціональну образність творчості Шевченка. Мартиролог України, "Розрита могила" інкримінує "нерозумному сину" Богдану далекосяглі результати Переяславської ради – запродання українських степів "жидові, німоті", пљундрування і грабування "москалем" національних святощів. Руїни "повитого жидовою" Чигирини зроджують у співця волі історичне розчарування й емпфазатичне неприйняття дійсності: "За що ж боролись ми з ляхами? За що ж ми різались з ордами? За що скородили списками московські ребра??" [3, 223]. Міфічний простір долі й волі безталанных "діточок" України пов'язується в поета ще з умовним локусом "німецького поля" ("Сова"), як раніше з запорозькими хатинками в задунайській

Туреччині. Та дійсність мрії руйнує: в художній концептосфері поезії Шевченка по чужих сторонах у москалях гинуть сини-одинаки Вдовиці.

Квінтесенцією російськоімперської теми в поезії геніального петербуржця стала в другий період його творчості "комедія" "Сон". У хронологічно спрямленому порядку осмислення російської парадигми твір явив два її компоненти, "сибірський" і "північної Пальміри". Перший із них, антиципаційно "зчеплений" із попередньою картиною лихоліття українства на матірній землі, ввів читача в інфернальний світ підземної покари, серед інших мучених – і засланих "царів волі". Не варто звужувати інтерпретацію образу зведенням його тільки до декабристських значень. При тім, що митець із пієтетом ставився до перших у Росії "благівісників свободи", ключовий образ цієї частини "комедії" покриває ширші значення – всіх борців-засланців, протестантів проти тоталітарного тиску царату.

Образ Петербурга, гостріший політично за образ нового Вавилону в поемі "Дзяди" А. Міцкевича (з нею має паралелі й "містерія" "Великий льох"), водночас умовно "очуднений". Цей "город безкрай" – "турецький", бо багатий на тих, кого М. Драгоманов назвав "турками внутрішніми"; "німецький" – своїми "теплицями"; і певне що "московський". "Сон" репрезентативний сценою в царських палатах, столичними типажами та "туристичними" об'єктами міста. Те, що захоплювало в столиці автора "Медного всадника", зокрема дзвіниця Петропавловського собору, в українського поета стає об'єктом трагедійного висміювання ("Мов та швайка загострена, // Аж чудно дивиться"). Тож там, де "Міцкевич обурюється, гнівно потрясаючи п'ястуком свого Олешкевича, де Пушкін шанобливо схиляється, не в змозі відірвати зачарованого зору від лику великодержавної Медузи" [4, 60 – 61], – там Шевченко в народному тоні кпить, глузує, а далі й інвективно оскаржує "людоїдів" і "катів" України.

Машкара вдавано наївного простолюдина не завадила нараторові в царських палатах збагнути: не можна вірити апології придворних скрипоперів неземної краси "диво-цариці" Олександрі. Розповідач іронічно атрибутував як сенсово нікчемний діалог Миколи І Палкіна з нею та символічно представив "владу п'ястука" як наріжний принцип політики режиму. Умовна картина "генерального мордобиття" умовно, проте сильно передала російську ієрархію рабства проти вищих і хамства проти нижчих, яка вразила й іншого культурного європейця – маркіза де Кюстіна.

Крайобраз північної Пальміри "заякорений" у генетичну пам'ять українства: душі козаків, кості яких – фундамент міста, звинувачують перед Богом мідного вершника. Сама ж скульптура Фальконе подана антитетично до пушкінського бачення й усієї одної традиції російської поезії в оцінці царя-реформатора. У Шевченка цар і пам'ятник йому виступають утіленням деспотичного царського абсолютизму й

загарбницької імперської політики Росії, а не її величі. Іntenції автора й свідчення гетьмана Полуботка зливаються воедино в оскарженні найтяжчої провини Петра I (він із "шкур наших", за ядерним коментарем розповідача, "жилами твердими" пошив собі багряницю) і його продовжувачки Катерини II, – всеукраїнського розп'яття. Тому так передсимволістськи-"надреально" звучить здогад Полуботка, що оформив один із внутрішніх векторів політики Росії як кінецьсвітній: Україну "Може Москва випалила // І Дніпро спустила // В синє море, розкопала // Високі могили – // Нашу славу?" [5, 248 – 249].

В художньому моделюванні "Сну" теперішнє виступає фатальним наслідком минулого. Тому миколаївська Росія осмислена як трагічне для України продовження внутрішньої політики Росії часів Петра і Катерини, а образ уранішнього сонячного Петербургу продовжив свої "нічні" стани й значення. Триває муштра москалів, готових до загарбництва світу; по нічній безсоромній роботі повертаються дівчата; серед хапужної чиновницької братії не бракує українського ренегатського "квіту", заглушеного "Московською блекотою // В німецьких теплицях". Останній мотив продовжено й генералізовано в посланні "Гоголю", де батьки вже не просто продають останню корову "жидам" задля едукції дітей по-московськи, а просто викохують їх, аби вигідніше продати "в різницю москалеві".

Коли в "Сні" митарства душі поета викликані національною трагедією, то у "Кавказі" Шевченко бичував "темне царство" (І. Франко), підтримав визвольні змагання горців. Присвячена художникові й повістяреві шотландського роду, який загинув на кавказькій війні, медитативна поема схвильовано ствердила нездоланність народу в виборенні свободи, "зсередини" розвінчала загарбницьку психологію й експансіонізм під лицемірними гаслами культуртрегерства, створила масштабний образ "тюрми народів", де "Од молдованина до фіна На всія язиках все мовчить" [6, 326]. Рівнорядними об'єктами інвектив у обolonці прийому диференціації "Росія – Захід" є: неприйняття імперією вільнодумства ("Французів лаєм"), її облудність, відтворена стереотипізацією зовнішнього світу ("Ми не гішпани..."; вкрадене в пожарі кавказьких війн у Росії що там перекупається, саркастично зауважив поет, – приноситься в дар церкві, освячуючій це кровопролиття) та російська система душовласництва (на відміну від США, в Росії продаються чи програються в карти не раби-негри – простолуд).

В коло етонаціональної образності твору концептуально входять кавказькі етологічні образи чуреку і саклі. Невідлучні від раніше непогнобленого південного світу, де "За горами гори хмарою повиті" щедро "Засіяні горем, кровію политі", вони зростають до символу життя горян, мирного за своєю природою. Їх світ поруйнувала армія "людей муштрованих", як утривалив Шевченко в часі міфологему страждання

титана Прометея. Протиставившись велико-державницькій позиції великого й попри це О. Пушкіна ("Смирись, Кавказ..."), український поет уславив "сині гори, Кригою окуті", висловив палку віру в звитягу горців у їх праведній боротьбі. Для її фінальної акцентуації Шевченку став у пригоді латентний релігіософський сегмент звертання до де Бальмена. Рядки 157 – 162 "Кавказу" прочитуються як рідкісний романтичний мотив померлого "витання" живої душі "єдиного друга" – причому не там, де за царя-"ката" побратим пролив "Кров добру, не чорну", а над степами рідної України.

Інонаціональний дискурс "І мертвим, і живим..." реалізований насамперед в освітній і політичній проблематиці. Перша розвинула мотив світоглядної залежності верхів від чужих учителів: статковиті новоспечені космополіти, просвічені в закордонних "німецьких землях", повертаються в Україну нігілістами й еґоцентриками вже без мудрості свого народу й "віри батьків", але з бажанням нещирим і тому непривітаним співцем праведного "кордоцентричного закону" – просвітити очі Матері "современними огнями".

Утрата власної думки веде так едукованих до повної залежності від "куцого німця узловогого" (на підставі негативних конотацій образу не слід усе ж уважати Шевченка, як це вчинив М. Драгоманов, ворогом науки, зокрема найґрунтовнішої німецької), несаможитності навіть у вирішенні питання свого етнічного походження – від "моголів", а чи від слов'ян? Показні слов'янофільські симпатії, поверхове засвоєння Коллара, Шафарика й Ганки, як вчить і застерігає Шевченко, загрожують втратою здатності критично осмислити минуле, адекватно поцінувати свої "Брутів і Коклесів".

Поет-міфоруїнівник уперше вподібнив деяких "ясновельможних гетьманів" "рабам, подножкам, гязі Москви", "Варшавському сміттю". Впровадив в українську історичну свідомість самостійницьке кредо, згодом так висловлене Лесею Українкою: не варто, мовляв, чужому "нікому царю прихилитись". Уроки національного минулого, згідно з Шевченком, волають про те, аби не хизуватися перебільшеним значенням ролі України в долі Європи; не забуваючи про здобуття Синопу й Трапезунту, пам'ятати: "кров свою лили Батьки за Москву і Варшаву", а козацькі війни підкопали Польщу й призвели до втрати козацької **республіки**¹, до осквернення "хитрим німцем" святої землі прибутковою "картопелькою".

¹ "Польща впала Та й вас роздавила", як просто й фактуально слушно ствердив Т. Шевченко (після нього цю ж істину по-своєму відтворив Степан Руданський у поемі-казці "Цар Соловей"). Цим великий українець не тільки випередив свій час, а й пізніше політичне лукавство – властиве, наприклад, лєнінському "крилатому" вислову про можливість постання вільної України тільки за спідвії пролетарів українських і "великоруських". Вільна Польща, передбачив поет, неможлива без суверенної України.

Вражаючі експресія та багатство інтонацій властиві й містерії "Великий льох". Тут той же, стійко кодифікований у Шевченка, компонент його художньої галереї – образ "москаля", який марно намагається розкопати великий льох (символ прихованих сил України), грабуючи все знайдене. Амальгаму відгуків на реалії минулого й сучасності ввібрали "Три ворони" – полілог "інтернаціоналістичних каналій" (С. Смаль-Стоцький), які хизуються лиховісним "внеском" в "поруганіє" України народами, "суцими окрест нас"), а також Росії, Польщі, Татарстану, Німеччини, Швеції. Поет дужого національного здоров'я, автор прикметно потрактував як метафізичну провину другої й третьої пташечок-душ незначні, здавалося б, учинки. Друга, посиротілий недоліток, пущена в вирізаний Москвою Мазепиній столиці на гвалтівне "грище" москалям, усієї-то й мала провини, що напоїла коня Петру, коли він вертався з Полтави. Результат традиційного вияву гостинності до ворога-ката в моделюванні-покарі за "колаборантство" Шевченка – катастрофічний: нагальна смерть героїні й її рідних, безпричальне митарство душі. Закрилася дорога до раю й несвідомому канівському немовляті, яке всміхнулося, як іграшці, золотій галері Катерини. У візії поета вона, "лютій ворог України", заповонила її сараною "байстрюків".

Пуант Шевченкового слов'янофільства, історично-"ідеологічна" поема "Єретик" продовжила ідею рівності "слов'ян сім'ї великої". Причетний до її впровадження, герой присвяти П. Шафарик піднесений як славний будитель і діяч, який звів "В одно море Слов'янської ріки!", – проте не у російське. "Для Шевченка злиття слов'янських рік у слов'янському морі – слушно зауважив Іван Дзюба – це поетичний образ їхнього рівноправного об'єднання на ґрунті усвідомлення етнічної і культурної, духовної спорідненості. Це спільний духовний розвиток у майбутньому під знаком такого усвідомлення" [2, 121 – 122].

Сам же виступ Я. Гуса історіософськи осмислений у поемі наріжним каменем майбутньої свободи слов'ян. Збудована на загальному тлі доби гуситських воєн, антитетична щодо російського слов'янофільства ХІХ ст., поема апелювала – в монолозі-молитві професора богослов'я Карлового університету в Празі й водночас реформатора-"єретика" Гуса – до національної і людської гідності чехів, екстраполювала з великою художньою силою свої ідейні концепти в епоху слов'янської бездержавності позаминулого віку, надихала на виборення волі.

Як аналог цих змагань у минувшині виступають, окрім "Івана" Гуса, лицар із Таборова чеський герой Ян Жижка, в авторському часі – "любомудр" Шафарик. До них, протиставлених, згідно з Шевченком, силам європейської реакції (папі й авіньйонському антипапі, імператору Священної Римської імперії Сигізмунду й чеському королю Вацлаву ІV) в алегоричному фіналі додався "орел із-за хмари", який замість "гуса" розкльовав "високу тіару". В книжці "Ян Гус і його послідовники" Симеона

Палаузова – петербурзького цензора-болгарина, який сприяв Шевченкау – до такого орла вподібнений великий німець Мартін Лютер.

Та в цілому автора "Сну", "Єретика" й інших творів із образом чужих країв менше цікавила своєрідність іонаціонального. Адже мислення митця спрямовувалося на пошук у чужому загальнолюдського, актуального для часу й краян. Цю рису Д. Чижевський означив як "певний "неісторизм" релігійного антропоцентризму поета. В свою чергу, Г. Грабович пояснив її "міфоцентризмом" "Кобзаря", його "метаісторичністю", тобто настановою на осягнення "глибокого, істинного, нині здебільшого забутого, або спотвореного, або прихованого значення" [1, 51]. Тож дозасланський період поетичної діяльності Тараса Шевченка позначений значною питомою вагою художнього опрацювання іонаціональних мотивів і образів та самобутністю їх ідейно-естетичної інтерпретації, перейнятстю кирило-мефодіївського "братчика" насамперед історичними долями України в її стосунках із сусідніми народами.

1. *Грабович Г.* Шевченко як міфотворець. – К., 1991; 2. *Дзюба І.* У всякого своя доля (Епізод із стосунків Шевченка зі слов'янофілами). – К., 1989; 3. *Забужко О.* Шевченків міф України. – К., 1997; 4. *Нахлік Є.* Доля – los – судьба: Шевченко і польські та російські романтики. – Львів, 2003; 5. *Шевченко Т.* Повне зібрання творів: У 6 т. – Т. 1. – К., 1963.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць

Випуск 10

Київ – 2008

Рецензенти:

д-р. філол. наук, проф. Л. М. Паламар д-р. філол. наук, проф. Н. А. Малинська

Затверджено вченою радою Інституту філології
(протокол № 4 від 17 грудня 2007 року)

Редакційна колегія:

Г. Ф. Семенюк, д-р. філол. наук, проф. (голова); **Л. М. Задорожна**, д-р. філол. наук, проф.; **О. С. Снитко**, д-р. філол. наук, проф.; **А. Д. Бєлова**, д-р. філол. наук, проф.; **Л. В. Грицик**, д-р. філол. наук, проф.; **В. Ф. Чемес**, д-р. філол. наук, проф.; **Г. Ю. Мережинська**, д-р. філол. наук, проф.; **Г. М. Штонь**, д-р. філол. наук, проф.; **І. П. Бондаренко**, д-р. філол. наук, проф.; **А. К. Мойсієнко**, д-р. філол. наук, проф.; **В. І. Карабан**, д-р. філол. наук, проф.

Відповідальний за випуск **Я. В. Вільна**, д-р. філол. наук, доц.

До десятого випуску збірника наукових праць "Шевченкознавчі студії" ввійшли праці викладачів, студентів, аспірантів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка й інших інституцій і навчальних закладів України.

Збірник присвячено актуальним проблемам шевченкознавства, зокрема жанру і стилю, поетики, рецепції творчості, мови і перекладу.

Для науковців і шанувальників творчості Тараса Шевченка

ЗМІСТ

Семенюк Г.	
Відповідь на запит доби.....	3

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бородінова М.	
Поезія Т. Шевченка у ракурсі рецепції образів та мотивів старого завіту	8
Гаврилюк Н.	
Виміри світу в поемі "Невольник" Т. Шевченка.....	13
Гудима А.	
Конфліктність світів зовнішнього та внутрішнього в етологічних поемах Т. Шевченка "Тризна" та "Сова".....	21
Джугастрянська Ю.	
Балади Т. Шевченка: сугестивний аспект	26
Задорожна С.	
Романтичне коріння історіософії Т. Шевченка.....	30
Заремська М.	
Фольклорні та народознавчі джерела поетичної творчості Т. Шевченка	36
Кадирова А.	
Архетипні образи у системі авторського міфу творчості Т. Шевченка..	43
Ковалів Ю.	
Інтерпретація історії як тексту в поезії Т. Шевченка.....	48
Лебідь Є.	
Метатекст як спосіб самовираження митця у своїй творчості (на матеріалі поезії Т. Шевченка).....	55
Назаренко М.	
Ювілейний Т. Шевченко: семантичне поле образу	61
Осадча О.	
Національні й загальнолюдські критерії виховання в повістях Т. Шевченка.....	67
Погребенник В.	
Інонаціональні мотиви поезії Тараса Шевченка (1837 – 1845 роки).....	74
Потапенко Я.	
Спроби інтерпретації шевченкової творчості з позиції психоаналізу у вітчизняному літературознавстві.....	82
Романенко О.	
Просторово-часові виміри реальності у творчості Тараса Шевченка...	88

Сичок С.	Теоретичні та практичні концепти деміфологізації дискурсу творчості Т. Шевченка крізь призму феноменологічної критики	92
Смілянська В.	Поеми Тараса Шевченка "Слепая" (1842) й "Марина" (1848): еволюція романтичного сюжету	99
Харченко А.	Опис снів як вербалізація "несвідомого" в текстовій структурі "Журналу" Т. Шевченка	106
Цепа О.	Індивідуальна картина світу як ключ до пізнання образу автора в поетичній творчості Тараса Шевченка	112

РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ. КОМПАРАТИВІСТИКА

Астаф'єв О.	Інтелектуальний простір у поемі Т. Шевченка "Сон" і пісні Г. Сковороди "Всякому городу нрав і права"	117
Гнатюк М.	Шевченківський текст у рецепції Івана Сенченка	124
Гордієнко Д.	Тарас Шевченко і декабристи	131
Зарва В.	Модель героя-праведника у прозі Ф. Достоєвського і Т. Шевченка ...	138
Костенко Н.	Рима в поемі Т. Шевченка "Гайдамаки"	143
Мирошкіна Н.	Постать Т. Шевченка в есеїстичних розвідках Є. Маланюка	153
Сизоненко Н.	Концептуальне розв'язання образу Тараса Шевченка в діалогії Василя Шевчука "Син волі"	160
Шевченко Г.	Естетична концепція Т. Шевченка в оцінці О. І. Білецького	165
Юревич М.	Тема коліївщини в польській літературі до появи шевченкових "Гайдамаків" (1841)	169
Яровий О.	Час і вічність в інтерпретації Т. Шевченка і В. Стуса (кілька порівняльних спостережень)	175

МОВОЗНАВСТВО

Білокінь О.

Багатозначність лексем із семантикою родинності
у записах до Книг вражень відвідувачів шевченкової могили 180

Кульбабська О.

Атрибутивні конструкції як засіб вторинної предикації
в поліпропозитивному простому реченні..... 188

Підкамінна Л.

Лексико-семантичне поле епітетних конструкцій
на означення характеру ліричних персонажів
у поетичній мовотворчості Т. Г. Шевченка 195

Шевченко Л.

Універсальне й ідіостилістичне в семантиці шевченкового слова:
поетизм "рудий" 203

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Вдовиченко В.

Італійська шевченкіана 208

Ісаєва Н.

Триптих Т. Шевченка "Доля", "Муза", "Слава" в китайських
перекладах: проблема рецепції 213

Осадца К.

Шевченків переспів сербських народних ліричних пісень 219

Паламарчук О.

В.К. Житник – дослідник чеської шевченкіани 226

Рябоволенко І.

Відображення образу світу в творах Тараса Шевченка,
перекладених японською мовою..... 229